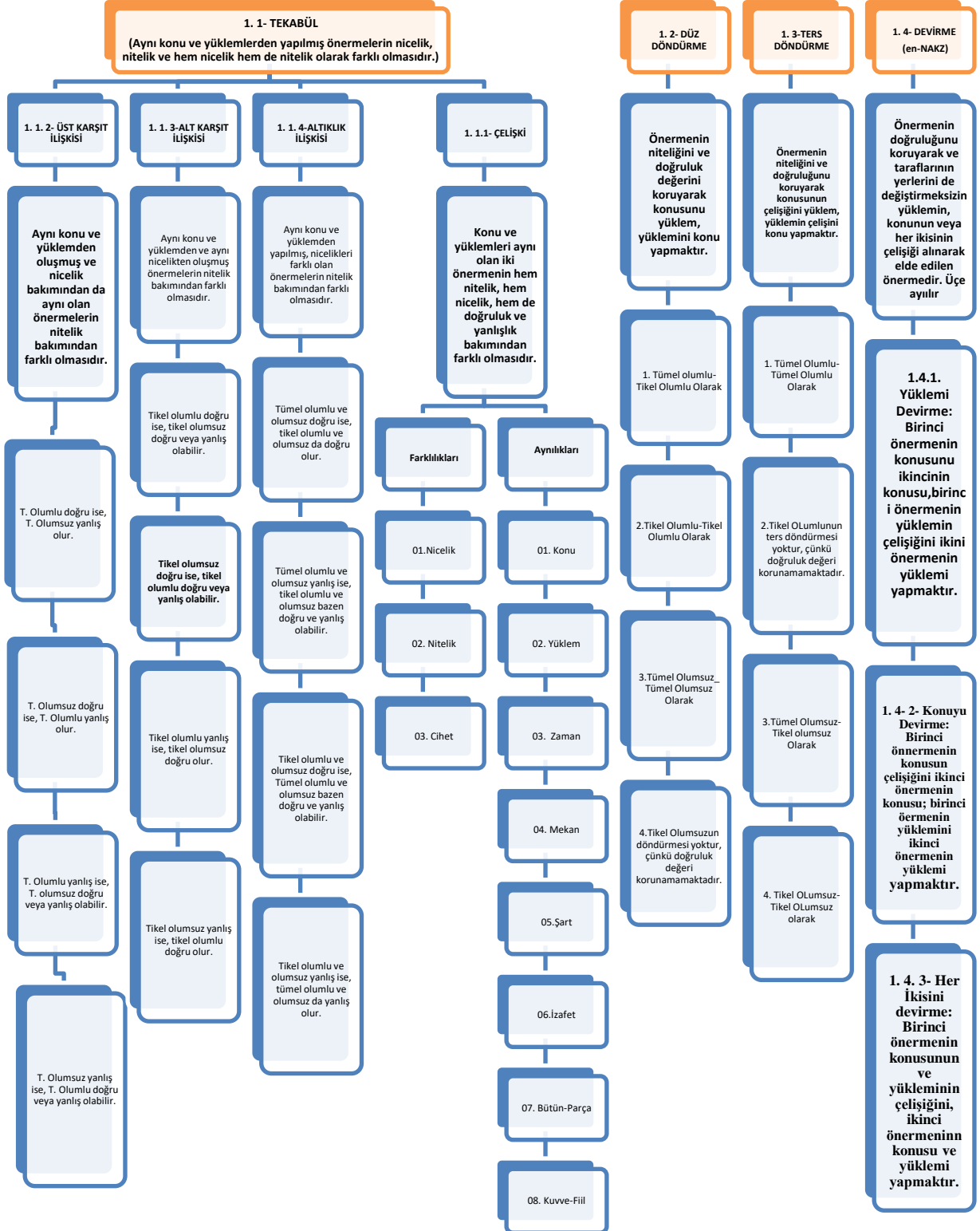

AKIL YÜRÜTME/DELİLLENDİRME/ÇIKARIM

01. DOĞRUDAN ÇIKARIM (ÖNERMELER ARASI İLİŞKİLER)

ÇELİŐKİ

Konu ve yüklemi aynı olan iki önermenin bizatihi nicelik, nitelik ve doğruluk ve yanlışlık bakımından bir birinden farklı olmasıdır.

ÇELİŐKİDEKİ BİRLİKLERİN ÖRNEKLERİ

1. KONUDA BİRLİK:

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ ÇALIŐKANDIR.

DÜNYA DİNLERİ ÖĞRENCİLERİ ÇALIŐKAN DEĞİLDİR.

2. YÜKLEMDE BİRLİK:

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ ÇALIŐKANDIR.

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ TEMBELDİR.

3. ZAMANDA BİRLİK:

İNSAN GÜNDÜZ KORKMAZ.

İNSAN GECE KORKAR.

4. MEKANDA BİRLİK

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ SINIFTA AYAKTADIR.

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ KANTİNDE AYAKTA DEĞİLDİR.

5. İZAFETTE BİRLİK:

TAHSİN, FAZLI'NIN BABASI DEĞİLDİR.

TAHSİN, ÖMER'İN BABASIDIR.

6. ŞARTTA BİRLİK:

HAVA SOĞUKSA ÜŐÜTÜR.

HAVA SOĞUK DEĞİLSE ÜŐÜTMEZ.

7. FİİL VE KUVVEDE BİRLİK:

ŐARAP ŐİŐEDE BİLKUVVE SARHOŐ EDENDİR.

ŐARAP ŐİŐEDE BİLFİİL SARHOŐ EDEN DEĞİLDİR.

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ BİLKUVVE ÇALIŐKANDIR.

ULUSLAR ARASI İLAHİYAT ÖĞRENCİLERİ BİLFİİL ÇALIŐKAN DEĞİLDİR.

8. TÜMELLİK VE TİKELLİKTE BİRLİK:

ZENCİNİN HER YERİ SİYAHTIR.

ZENCİNİN BAZI YERLERİ SİYAH DEĞİLDİR.

TEKABÜL

1. ÜST-KARŞIT: Biri doğru, biri yanlış; ikisi birden yanlış olabilir ama aynı

zamanda ikisi birden doğru olamaz.

-Bütün insanlar ölümlüdür (Doğru)

Hiçbir insan ölümlü değildir. (Yanlış)

-Hiçbir at iki ayaklı değildir (Doğru)

Bütün atlar iki ayaklıdır. (Yanlış)

- Bütün insanlar öğretmendir(Yanlış)

Hiçbir insan öğretmen değildir. (Yanlış)

-Bütün insanlar kuştur(Yanlış)

Hiçbir insan kuş değildir. (Doğru)

- Hiçbir kuş kanatlı değildir(Yanlış)

Bütün kuşlar kanatlıdır. (Doğru)

-Hiçbir insan öğretmen değildir(Yanlış)

Bütün insanlar öğretmendir. (Yanlış)

2. ALT-KARŞIT: İki birden doğru olabilir, ancak ikisi birden yanlış olamaz.

- Bazı insanlar öğretmendir (Doğru)
- Bazı insanlar öğretmen değildir. (Doğru)
- Bazı insanlar ölümlüdür (Doğru)
- Bazı insanlar ölümlü değildir. (Yanlış)
- Bazı insanlar bilgin değildir (Doğru)
- Bazı insanlar bilgindir. (Doğru)
- Bazı insanlar ölümsüz değildir (Doğru)
- Bazı insanlar ölümsüzdür. (Yanlış)
- Bazı atlar iki ayaklıdır (Yanlış)
- Bazı atlar iki ayaklı değildir. (Doğru)
- Bazı insanlar canlı değildir (Yanlış)
- Bazı insanlar canlıdır. (Doğru)

3. ALTIKLİK: Burada üstteki tümeller doğru ise alttaki tikelerde doğrudur.

Tikeller yanlış ise tümelerde yanlıştır. Tikeller doğru ise tümel doğru olmayabilir.

-Bütün insanlar ölümlüdür (Doğru)

Bazı insanlar ölümlüdür. (Doğru)

- Hiçbir insan at değildir (Doğru)

Bazı insanlar at değildir. (Doğru)

- Bütün insanlar iyi ahlaklıdır(Yanlış)

Bazı insanlar iyi ahlaklıdır. (Doğru)

- Hiçbir insan öğretmen değildir(Yanlış)

Bazı insanlar öğretmen değildir. (Doğru)

- Bütün atlar iki ayaklıdır(Yanlış)

Bazı atlar iki ayaklıdır. (Yanlış)

- Bazı insanlar ölümlüdür (Doğru)

Bütün insanlar ölümlüdür. (Doğru)

- Bazı insanlar öğretmen değildir (Doğru)

Hiçbir insan öğretmen değildir. (Yanlış)

- Bazı insanlar ölümsüzdür(Yanlış)

Bütün insanlar ölümsüzdür. (Yanlış)

ÖNERMELERİ DÖNDÜRMEDE YARDIMCI OLAN İKİ TEMEL AKSİYOM VARDIR:

(ÖNERMELERDE DAĞITICILIK)

1. Olumlu önermelerde yüklem daima tikeldir: “Her insan ölümlüdür.” ancak “Her ölümlü insandır.” demeyiz. Sadece “Bazı ölümlüler insandır.” diyebiliriz. Buradaki dikkat noktası, önermenin niceliği ile, yüklemün tümelliğini karıştırmamaktır. Yani burada bütün insanları, ölümlülerin bir kısmı olarak kabul etmiş oluyoruz. Açıktır ki, insanında dışındaki birçok canlı da ölümlüdür. Yine “Her insan canlıdır.” Örneğine de uygulayabiliriz.
2. Olumsuz önermelerde yüklem tümeldir: Yüklem, olumsuz önermelerde kaplamının bütünüyle alınmıştır. “Hiçbir insan sürüngen değildir.” derken önermenin konusu, bütünüyle yüklemün dışında bırakılmış, dolayısı ile yüklem, tümel olarak alınmıştır.

Dilimiz açısından bu iki durumu tespit etmenin en pratik yolu şudur: “-dır.” ile biten önermelerin yüklemeleri dağıtılmamış, yani yüklemi tikel olan önermelerdir. “....değildir.” ile biten önermelerin yüklemi ise dağıtılmış, yani tümel olarak alınmıştır.

(A) Bütün insanlar ölümlüdür. ----- Bazı ölümlüler insandır.

(Konusu dağıtılmış/tümel) (Yüklemi dağıtılmamış/tikel)

(E) Hiçbir cahil âlim değildir. -----Hiçbir âlim cahil değildir.

(Konusu da, yüklemi de dağıtılmış/tümel)

(I) Bazı insanlar şişmandır.-----Bazı şişmanlar insandır.

(Konusu da yüklemi de dağıtılmamış/tikel)

(O) Bazı kitaplar ucuz değildir.-----Bazı ucuz şeyler kitaptır.

(Konusu dağıtılmamış) (Yüklemi dağıtılmış)

موجبة جزئية	تنعكس	الموجبة الكلية	١
بعض السائل ماء	يصدق	كل ماء سائل	
موجبة جزئية	تنعكس	الموجبة الجزئية	٢
بعض السائل ماء	يصدق	بعض السائل ماء	
سالبة كلية	تنعكس	السالبة الكلية	٣
لا شيء من الحجر بإنسان	يصدق	لا شيء من الإنسان بحجر	
لا عكس لها		السالبة الجزئية	٤

DÖNDÜRMELER

TERS DÖNDÜRMELER

1. **ASLA UYGUN TERS DÖNDÜRME:** ÖNERMENİN TARAFLARI DÖNDÜRÜLÜRKEN HEM KONUNUN, HEM DE YÜKLEMİN ÇELİŞİĞİ ALINIR.

BU DÖNDÜRME BASİTÇE ÜÇ AŞAMADA YAPILABİLİR: (1) ASIL ÖNERMENİN YÜKLEMİ DEVRİLİR. (2) YÜKLEMİ DEVRİLEN BU ÖNERME DÜZ DÖNDÜRÜLÜR. (3) DÖNDÜRME DONUCU ELDE EDİLEN ÖNERMENİNDE YÜKLEMİ DEVRİLİR.

ÖR: “HER İNSAN AKILLIDIR.” ÖNERMESİNE UYGULAYALIM:

- (1) “HİÇBİR İNSAN AKILLI OLMAYAN DEĞİLDİR.” BURADA ÖNERMENİN DOĞRULUĞUNU KORUYARAK SADECE YÜKLEMİ DEVİRDİK.
- (2) “AKILLI OLMAYAN HİÇBİR ŞEY İNSAN DEĞİLDİR.” BURADA DA ÖNERMENİN DOĞRULUK DEĞERİNİ KOTUYARAK DÜZ DÖNDÜRME YAPTIK. YANİ SADECE YÜKLEMİ KONU, KONUYU YÜKLEM YAPTIK.
- (3) “HER AKILLI OLMAYAN İNSAN OLMAYANDIR.” İKİNCİ AŞAMADAKİ ÖNERMEMİZİN YÜKLEMİNİ DEVİRİNCE TÜMEL OLUMLU OLAN ASIL ÖNERMEMİZİN TERS DÖNDÜRMESİNİ BÖYLECE BULMUŞ OLDUK.

2. **ASLA MUHALİF TERS DÖNDÜRME:** ÖNERMENİN TARAFLARI DÖNDÜRÜLÜRKEN YÜKLEMİN ÇELİŞİĞİ, KONUNUN AYNI ALINIR.

BU TERS DÖNDÜRMEYİ YAPMANIN EN KOLAY YOLU ASIL ÖNERMENİN YÜKLEMİNİ DEVİRİP, SONRADA DÜZ DÖNDÜRÜRÜZ. ÖR: “BAZI TÜRKLER DOKTOR DEĞİLDİR.” BU ÖNERMENİN YÜKLEMİNİ DEVİRDİĞİMİZDE “BAZI TÜRKLER DOKTOR OLMAYANDIR.”I ELDE EDERİZ. BU ÖNERMEYİ DE DÜZ DÖNDÜRDÜĞÜMÜZDE “BAZI DOKTOR OLMAYANLAR TÜRKTÜR.”Ü ELDE EDERİZ. DİĞERLERİ DE AYNI ŞEKİLDE.

TERS DÖNDÜRME

سالبة جزئية	تنعكس	١ السالبة الكلية
بعض اللا جماد ليس بلا إنسان	يصدق	لا شيء من الإنسان بجماد
سالبة جزئية	تنعكس	٢ السالبة الجزئية
بعض اللا حديد ليس بلا معدن	يصدق	بعض المعدن ليس بحديد
موجبة كلية	تنعكس	٣ الموجبة الكلية
كل لا إنسان لا كاتب	يصدق	كل كاتب إنسان
لا عكس لها		٤ الموجبة الجزئية

DEVİRME

1. YÜKLEMİ DEVİRME

1	Tümel Olumlu Her insan canlıdır.	Devirme	Tümel Olumsuz Hiçbir insan canlı olmayan değildir.
2	Tikel Olumlu Bazı canlılar insandır.	Devirme	Tikel Olumsuz Her canlı, insan olmayan değildir. (Bazı canlılar, insan olmayan değildir)
3	Tümel Olumsuz Hiçbir su, cansız (camid) değildir.	Devirme	Tümel Olumlu Her su, cansız olmayandır.
4	Tikel Olumsuz Her maden altın değildir. (Bazı madenler altın değildir.)	Devirme	Tikel Olumlu Bazı madenler altın olmayandır.

2. KONUYU DEVİRME

1	Tümel Olumlu Her gümüş madendir	Devirme	Tikel Olumsuz Bazı gümüş olmayan maden değildir.
2	Tikel Olumlu Yok	Devirme	Yok
3	Tümel Olumsuz Hiçbir demir altın değildir.	Devirme	Tikel Olumlu Bazı demir olmayanlar altındır.
4	Tikel Olumsuz Yok	Devirme	Tikel Olumlu Yok

3. KONU VE YÜKLEMİ DEVİRME

1	Tümel Olumlu Her insan canlıdır. Her gümüş madendir.	Devirme	Tikel Olumlu Bazı insan olmayan canlı olmayandır. Bazı gümüş olmayan maden olmayandır.
2	Tikel Olumlu Yok	Devirme	Yok
3	Tümel Olumsuz Hiçbir demir altın değildir.	Devirme	Tikel Olumsuz Bazı demir olmayanlar altın olmayan değildir.
4	Tikel Olumsuz Yok	Devirme	Yok